

Waszczyńska, Katarzyna

Warszawscy etnologowie w Ośrodku Etnograficznym Dziedzictwa Kulturowego Kurpiów w Lelisie

---

Rocznik Mazowiecki 21, 297-300

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Katarzyna Waszczyńska

Warszawscy etnologowie w Ośrodku Etnograficznym Dziedzictwa Kulturowego Kurpiów w Lelisie

Lelis

Miejscowość Lelis, będąca od 1972 r. siedzibą gminy, znajduje się 12 km na północ od Ostrołęki. Lelis nie jest dużą miejscowością. Jedną z jej głównych arterii stanowi ulica Szkolna. U jej początku (wjeżdżając od strony Ostrołęki) znajduje się niewielki, zadbane skwer oraz siedziba Urzędu Gminy Lelis. Dalej, przy tej samej ulicy, ulokowano drewniany kościół pod wezwaniem Matki Bożej Nieustającej Pomocy (z początku XX w., przeniesiony tu w latach osiemdziesiątych XX w. z miejscowości Nowa Wieś), Gminny Ośrodek Kultury, Zespół Szkół Zawodowych im. Prymasa Stefana Wyszyńskiego, siedzibę Ochotniczej Straży Pożarnej, przystanek autobusowy oraz kilka sklepów. Tutaj także (pod numerem 39) mieści się Ośrodek Etnograficzny Dziedzictwa Kulturowego Kurpiów.

Początki – pierwsze spotkanie i nawiązanie współpracy

Do Lelisa i Ośrodka Etnograficznego Dziedzictwa Kulturowego Kurpiów trafiłam zimą 2007 r. dzięki Krzysztofowi Braunowi. Wówczas też poznałam pana Henryka Kuleszę – emerytowanego nauczyciela historii, pasjonata kultury kurpiowskiej, znanego gawędziarza i śpiewaka ludowego. Byłam pod wrażeniem zebranych przez niego – już dziś zabytkowych – przedmiotów. Oglądałam różne narzędzia używane kiedyś do obróbki lnu czy drewna oraz efekty pracy z tymi narzędziami, a więc: tkaniny, stępy, rozmaite drewniane niecki. Podziwiałam wyroby garncarskie, wikliniarskie, sieciarskie itp. W zbiorach nie zabrakło także rzeczy pochodzących z czasów bardziej współczesnych, takich jak: radio, telewizor, maszyna dziewiarska. Pan Henryk z zapałem i znanstwem opowiadał mi o tych przedmiotach, każdy z nich należał, według niego, do kultury Kurpiów.

Po pierwszej wizycie byłam w Lelisie jeszcze kilkakrotnie. Za każdym razem „odkrywałam” coś nowego. Brakowało mi jedynie opisów, tekstów wprowadza-

jących, które umożliwiłyby zwiedzanie wystaw bez pomocy ich autora. Dałoby to szansę na zatrzymanie się dłużej nad oglądanymi obiektami i głębszą refleksję o życiu ich dawnych właścicieli. Ten niedostatek zauważał także pan Henryk, co ostatecznie doprowadziło do stworzenia wspólnego planu działania przy inwentaryzacji leliskich zbiorów i przygotowania tekstów towarzyszących wystawianym obiektom. Tak też został sformułowany cel umowy o współpracy, którą wiosną 2009 r. podpisał wójt gminy Lelisz, mgr inż. Stanisław Subda oraz dziekan Wydziału Historycznego, prof. dr hab. Elżbieta B. Zybert. Głównymi wykonawcami umowy zostali zaś studenci Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UW (IEiAK UW) pod moją opieką.

Realizacja – praca studentów Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UW w Ośrodku Etnograficznym Dziedzictwa Kulturowego Kurpiów w Leliszu

Realizacja projektu porządkowania i inwentaryzacji zbiorów Ośrodka Etnograficznego w Leliszu była poprzedzona semestralnymi zajęciami pt. „Miniatury etnograficzne”. Podczas cotygodniowych spotkań studenci poznawali kulturę kurpiowską (ze szczególnym uwzględnieniem jej wymiaru materialnego), warsztat muzealnika oraz tajniki wystawiennictwa. Następnie w okresie 27 czerwca 2009 – 5 lipca 2009 r. odbywała się część praktyczna – tj. praca w Ośrodku Etnograficznym. W działaniach tych uczestniczyli studenci II, III roku studiów licencjackich oraz I roku studiów magisterskich IEiAK UW, a byli to: Filip Chmielewski, Bartłomiej Chromik, Barbara Dziwani, Jakub Jankowski, Katarzyna Marciniak, Agata Mirosz, Ewa Nizińska, Stanisław Olędzki, Aleksandra Pawlik, Agata Rybus, Piotr Stroński, Eliza Siulborska, Filip Szwajcer i Natalia Wolska.

Pracami zostały objęte przede wszystkim zbiory znajdujące się w budynku mieszkalnym (łącznie z dwoma strychami). Początkiem działań było uporządkowanie tematyczne przedmiotów, któremu towarzyszyła wstępna inwentaryzacja. Kolejne podjęte działania dotyczyły numerowania oraz dokumentacji fotograficznej. Wreszcie najbardziej żmudna część prac, tj. dokładne pomiary i opisywanie każdego przedmiotu na specjalnie do tego celu przygotowanych kartach katalogu naukowego. W czasie tworzenia opisów nieoceniony okazał się pan Henryk Kulesza, który konsultował m.in. nazwy lokalne oraz pochodzenie katalogowanych obiektów. O poprawność warsztatu muzealnika zadbała wizytująca nas 1 i 2 lipca br. pani Jolanta Koziorowska – kustosz Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie. Wreszcie po siedmiu dniach pracy nastąpił ostatni zaplanowany etap – tj. uporządkowanie opisanych zbiorów i przygotowanie nowych ekspozycji. W efekcie tych prac powstało dziewięć wystaw: izba główna – tzw. paradna, pokój mężczyzny, pokój kobiety, izba tkaczki, ekspozycja poświęcona rybołówstwu, warsztat plecionkarza, warsztat garniarza, warsztat stolarza i bednarza. Studenci zostawili także list do zwiedzających, w którym m.in. napisali:

wyżej wymienieni etnografowie pragną wyrazić swoją nadzieję, iż dokonana przez nich praca, spotka się z uznaniem i docenieniem ze strony wszystkich osób zainteresowanych

etnografią Kurpiowszczyzny i całego naszego kraju. Oby Leliski Ośrodek Etnograficzny służył jeszcze wielu pokoleniom i przypominał nam o naszych pięknych korzeniach.

Czy tak będzie? Zdecydują o tym opiekunowie Ośrodka i zwiedzający, a pokaże czas...

Leliskie zbiory

Efekt naszej pracy to 981 skatalogowanych obiektów należących do dziedzictwa materialnego mieszkańców Lelisa i okolic. Wśród nich znajdują się kolekcje: naczyń klepkowych – ok. 20 sztuk; naczyń dębanych – ok. 22 sztuk; stęp – ok. 6 sztuk; masielnic – 4 sztuki drewniane, jedna klepkowa i 2 metalowe; niecek drewnianych – ok. 13 sztuk; garnków glinianych wypalanych niepolewanych i polewanych – ok. 140 sztuk, w tym dwójaki gliniane – 10 sztuk i jeden metalowy, oraz trojaki – 2 sztuki; talerzy i podstawek – ok. 47 sztuk; garnków żelaznych – ok. 17 sztuk, czajników ok. 6 sztuk; łyżek drewnianych – 7 sztuk; naborów sztućców (głównie widelce i łyżki) – 4 komplety; trójnogów – 2 sztuki; mebli, a w tym – 2 szafy, 2 szlabany, 2 łóżka, 1 kołyska, 1 kołyska przenośna, 2 chodziki dla dzieci, 1 konik na kółkach, 3 skrzynie (w tym dwie malowane), 2 stoły, stół garncarski, 2 szafki, 5 kredensów, 4 łyżniki, 2 lustra; tar – 6 sztuk (w tym jedna szklana i jedna drewniana); maglownic z wałkami – 8 sztuk, kijanek – 4 sztuki, żelazek – 8 sztuk (w tym są żelazka na duszę, z kominkiem i na prąd); narzędzi stolarskich i bednarskich – ok. 90 sztuk; sieci – w tym ok. 6 wierszy, 3 drygawice, 1 sanie, 1 kłóń; ościeni – 3 sztuki; plecionek – ok. 31 sztuk (w tym skrzynie, solnionki, kosze); obrazów świętych – 13 sztuk; krzyży i sygnaturek – 11 sztuk; pieczywa obrzędowego – 8 sztuk; palm – 6 sztuk; wycinanek – 26 sztuk (w tym są: leluje, las, gwiazdy, ptaki, firanki i taśmy); pajaków – 3 sztuki; narzędzi tkackich – w tym 3 pełne warsztaty tkackie; 4 kołowrotki, 6 płoch, 2 miecze, 5 czółenek, 3 trójnogi do motowidła, motowidło, snowadło, 5 szczotek do czyszczenia/czesania przędzy; ubrań kobiecych – w tym: 13 kabotków, 3 kaftany, 2 koszule, 1 koszulka – stanik, 4 wystki, 6 spódnic, 11 fartuchów, 16 chustek; ubrań męskich – 2 komplety mundurów leśników, 3 pary spodni; buty z cholewami; tkanin dekoracyjnych: makaty – 3 sztuki, kapy – ok. 30 sztuk; serwety i serwetki (głównie koronkowe) – ok. 40 sztuk; szmacianych chodników – ok. 10 sztuk; itd., itd.

Każdy z 981 przedmiotów został opisany oraz sfotografowany, nadano mu także kolejny numer katalogu naukowego zbiorów etnograficznych, o następującym oznaczeniu LOE-numer. Część katalogowanych zbiorów była numerowana już wcześniej, znajdowały się bowiem na nich takie napisy, jak: OE-numer lub MRZM-numer. Całość zinwentaryzowanych zbiorów została również wpisana do *Księgi inwentarzowej muzealiów etnograficznych*.

Dokumentacja opisanych zbiorów znajduje się w formie cyfrowej na płytach CD, gdzie znajduje się katalog kart ułożonych numerycznie od najmniejszego do największego oraz osobno katalog fotograficzny. Jest także w formie skróconych opisów w księdze inwentarzowej. W obydwu formach możliwa jest kontynuacja prac inwentaryzacyjnych i opisowych nieskatalogowanych jeszcze zbiorów oraz bieżące uzupełnienia w miarę pojawiania się nowych przedmiotów. Całość do-

tychczas zrobionej dokumentacji została przekazana do Gminnego Ośrodka Kultury w Lelisie i podlegającemu mu Ośrodkowi Etnograficznemu Dziedzictwa Kulturowego Kurpiów w Lelisie.

I co dalej? Plany na przyszłość

Praca przy zbiorach Ośrodka Etnograficznego w Lelisie dała studentom możliwość poznania zawodu muzealnika oraz praktycznego zastosowania zdobytej wiedzy. Myślę, że było to dla nich ciekawe doświadczenie i z pewnością przyniosło satysfakcję z efektu, który mogli obejrzeć po ośmiu dniach wspólnej pracy. Wielu zadeklarowało chęć uczestniczenia w kontynuacji projektu w następnym roku (2010), kiedy planowane jest zinventaryzowanie przedmiotów zgromadzonych w dwóch pozostałych budynkach: lamusie i pod wiatą. W planach jest także opracowanie zebranych kolekcji i przygotowanie publikacji na temat dziedzictwa materialnego Kurpiów, zgromadzonego w Ośrodku Etnograficznym w Lelisie.

Warto także dodać, że zakończenie prac inwentaryzacyjnych i opracowanie katalogu naukowego i fotograficznego pozwoli władarzom Lelisa ubiegać się o status jednostki muzealnej dla obecnego Ośrodka Etnograficznego Dziedzictwa Kulturowego Kurpiów.